

Юлія Олександрівна СВІТЛИЧНА,
доктор юридичних наук,
голова Харківської обласної державної адміністрації

ФОНОВІ ДЛЯ ЗЛОЧИННОСТІ ЯВИЩА ЯК ІНДИКАТОР КРИМІНОГЕННОЇ ОБСТАНОВКИ В РЕГІОНІ

Будь-які фундаментальні зрушення в системі цілей і цінностей суспільного розвитку призводять до відповідних фундаментальних змін у структурі та характері загроз такому розвитку. Це – діалектична закономірність. Тому підтвердження українцями в результаті Революції Гідності свого права на вільний демократичний розвиток у руслі загальноєвропейського цивілізаційного поступу та подальші пов'язані з цим перетворення у сфері державного управління цілком закономірно викликали до життя цілий комплекс факторів протидії розгортанню новітнім ліберальним тенденціям. Серед таких факторів чи не найбільшу стурбованість викликає злочинність. Погіршення криміногенної обстановки в Україні загалом і в Харківській області зокрема протягом останніх чотирьох років небезпечно не лише своїми актуальними загрозами, очевидними суспільно небезпечними наслідками, що фіксуються в поточному історичному моменті, а й віддаленими деструктивними ефектами, які поширюються на майбутні покоління, виражаються в широкому спектрі пов'язаних зі злочинністю фонових явищ. Останні є формами масової асоціальної поведінки (наркотизація, алкоголізація, нелегальна міграція, проституція, дитяча безпритульність тощо), їх поширення в перспективі закладає фундамент, окреслює контури майбутньої кримінальності суспільства, визначає її ресурс і людський «резерв».

Водночас ці явища є не лише факторами злочинності, а і її індикаторами, своєрідною сигнальною системою, моніторинг якої відкриває можливості для поглибленого аналізу суспільного стану, визначення характеру та ступеня кризових тенденцій, позначає основні об'єкти пріоритетного загальносоціального, кримінально-превентивного управлінського впливу. Тому виправданою видається прискіплива увага як наукової спільноти, так і працівників сектора державного управління до теоретичних і прикладних аспектів відтворення фонових для злочинності явищ.

Цілком зрозуміло, що такі явища є проблемою не лише для окремого регіону, а й для всієї країни та світу загалом. Утім, вважаю, є підстави говорити і про регіональну специфіку поширення фонових для злочинності явищ у Харківській області. Причому визначається вона не стільки кількісними, скільки якісними їх характеристиками. Немає жодних сумнівів у гостроті стану алкоголізації та наркотизації молоді Харківщини. Так само, як і не може бути серйозних аргументів проти визнання того, що значною та водночас латентною є кількість безпритульних дітей, які часто стають жертвами торгівлі людьми, експлуатації, використання в жебрацтві, втягнення у злочинну та іншу антигромадську діяльність. Безумовно, ці проблеми потребують окремої наукової розробки та належного реагування з боку держави, місцевих громад, неурядових правозахисних, гуманітарних та інших організацій. І Харківська обласна державна адміністрація постійно працює в цьому напрямку, в тому числі в тісній співпраці з науковцями Харківського національного університету внутрішніх справ. Однак все ж малодослідженими залишаються такі регіональні особливості фонових для злочинності явищ:

1) *поширення політично зумовленої ксенофобії* як індикатор і чинник відтворення тероризму та злочинів ненависті в регіоні. Відомо, що Харківська область була одним з тих територіальних об'єктів, який розглядався і продовжує розглядатися державою-агресором – Російською Федерацією – як пріоритетний для розгортання диверсійної, терористичної діяльності, спрямованої на послаблення державної влади (а в окремі періоди – і на її захоплення), залякування населення, загострення суспільно-політичної обстановки. Для таких стратегічних розрахунків були та залишаються певні підстави, передусім у вигляді специфічних, історично зумовлених політичних орієнтацій місцевого населення. У цьому контексті варто визнати, що справжніми больовими точками нашого суспільства як суспільства транзитивного, посттоталітарного виявилися радянсько-міфологічні патерни масової свідомості, стимуляція яких державою-агресором засобами гібридної війни, розвинених пропагандистських кампаній сприяли безпрецедентному для незалежної України підриву її державного суверенітету і складових національної безпеки. Не в останню чергу це стало можливим через дискредитацію української влади, підживлення ксенофобних настроїв, продукування нетерпимості до патріотично налаштованих груп населення, ненависті, ворожості, що складають психологічний фундамент розгортання терористичної діяльності в країні загалом і регіоні зокрема. Однак масштаби, форми, конкретні причини ксенофобії в регіоні залишаються недослідженими, що є, на мою думку, суттєвою прогалиною в організації антитерористичної та іншої діяльності щодо зниження агресивного потенціалу населення в Харківській області;

2) *поширення мови ворожнечі*, що також, вважаю, цілком можна віднести до специфічного різновиду фонових для злочинності явищ. Слід бути свідомими того, що загострення політично зумовленої ксенофобії, як і будь-яких інших її видів, відбувається на тлі та з використанням особливої мови політичної нетерпимості, ворожнечі в засобах масової інформації та комунікації, безпосередній міжособистісній комунікації. Проте страх і ворожість не існують самі собою у вигляді «чистих» відчуттів, емоцій; вони завжди конкретні,

предметні, мають чіткі мовні позначення, смислові обриси. У поєднанні з проявами ксенофобії мова ворожнечі виступає доповненням та індикатором агресивного потенціалу населення Харківської області (в тому числі в контексті асиміляції внутрішньо переміщених осіб, а також реалізації положень закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки»), потребує постійного моніторингу як елемента наукового забезпечення протидії агресивно-насильницькій злочинності, зміцнення регіональної соціальної основи української державності;

3) *інтенсифікація саморуйнівної поведінки* (в тому числі алкоголізації, самогубств) учасників антитерористичної операції з посттравматичним синдромом. Нерідко прояви такої поведінки поєднуються зі злочинами проти життя та здоров'я інших осіб, проти власності, насильством у сім'ї. Тому протидія цьому фоновому явищу, що маніфестує гостру кризу гуманістичних засад соціального управління, також вимагає самостійної наукової та публічно-адміністративної уваги.

Безумовно, виділені регіональні особливості фонових для злочинності явищ не є вичерпними та лише пунктирно позначають деякі найбільш актуальні проблеми криміналізації та віктимізації українського суспільства, зокрема населення Харківської області. І в цьому сенсі висока соціальна відповідальність лягає на плечі наукової спільноти нашого славетного краю, яка разом із державною адміністрацією покликана максимально сприяти ефективній протидії як зовнішнім, так і внутрішнім кримінальним загрозам обласного та загальнодержавного значення. Прикладом такої співпраці є низка програмних документів відповідного спрямування, що вже діють на території нашої області. Серед них – Комплексна Програма соціального захисту населення Харківської області на 2016–2020 роки, Комплексна Програма соціальної підтримки учасників антитерористичної операції на 2017–2018 роки, Програма сприяння розвитку громадянського суспільства на 2016–2020 роки, Програма протидії терористичній діяльності на території Харківської області на 2018 рік та інші. Переконана, що заходи, які вживаються в рамках реалізації вказаних програм, є хоча і необхідними, але лише первинними в системі комплексного, проактивного, науково обґрунтованого реагування на виклики, що постають сьогодні у сфері регіонального забезпечення кримінологічної безпеки. Подальший рух у цьому напрямку ставить на порядок денний новітні, позначені в найбільш загальних контурах вище завдання, вимагає творчої ініціативності та поєднання науки і практики.

Одержано 18.04.2018